

УДК 336.3

Пасічник Т.П.,
викладач кафедри економіки та обліку господарської діяльності
Нововолинський факультет
Тернопільський національний економічний університет

БОРГОВИЙ СТАН УКРАЇНИ: СЬОГОДЕННЯ ТА МАЙБУТНЄ

Постановка проблеми. Зміни у політиці Уряду, які пов'язані з питаннями грошово-кредитної та фіскальної політики і неспроможність держави самостійно вирішувати проблеми фінансування видатків державного бюджету призводять до взяття в борг нових грошових коштів, які впливаються у загальні фінансові ресурси держави впливають на подальший розвиток економіки країни. Циклічні коливання економіки, кризові ситуації на державному та міжнародному рівнях призводять до ускладнення повернення взятих у борг коштів, а іноді й взагалі країна неспроможна повернути борги та стикається з проблемою дефолту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблем виникнення, обслуговування боргу та його наслідків для економіки України займається чимала кількість вітчизняних вчених, серед яких варто виокремити М. Мелика [3], Л. Сідельникову [8] та інших. Проте більшість наукових праць не містять глибокого аналізу та прогнозу щодо покриття нашою державою боргових зобов'язань. Все це свідчить про актуальність обраної теми дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження державної заборгованості України у 2010-2012 рр. та її динаміки на найближчу перспективу. Для досягнення поставленої мети передбачається виконання наступних завдань: провести аналіз динаміки державного боргу та показників ВВП, а також спрогнозувати обсяги прямого державного боргу та показника відношення державного боргу до ВВП.

Виклад основного матеріалу дослідження. За допомогою залучення додаткових фінансових ресурсів уряд може вирішувати конкретні завдання щодо підвищення соціальних стандартів, реалізації інвестиційних проектів, рефінансування боргів, зміцнення обороноздатності країни, припускаючи, що в майбутньому, після отримання соціально-економічного результату від використання позичкових коштів, борги можуть бути повернені.

На жаль, у ході трансформаційних процесів формування державного боргу України відбувалося значною мірою хаотично, під впливом потреб оперативного фінансування поточних бюджетних видатків, що наклало відбиток на його структуру та обсяги.

З даних таблиці 1 бачимо, що борг України з року в рік зростає. Проте позитивним є скорочення приросту зовнішнього боргу і збільшення внутрішнього, і як наслідок зменшення залежності України від зовнішніх кредиторів.

Таблиця 1
Державний і гарантований державою борг України за 2010-2012рр., млн. грн.*

Період	Загальний борг			Зовнішній борг		Внутрішній борг	
	+	-	+, - %	+	- %	+	- %
на 01.01.2010	316884,6			211751,7		105132,9	
на 01.01.2011	432235,4	+115350,8	+36.4%	276745,6	+30.7%	155489,8	+47.9%
на 01.01.2012	473121,6	+40886,2	+9.5%	299413,9	+8.2%	173707,7	+11.7%
на 01.01.2013	515510,6	+42388,9	+9.0%	308999,8	+3.2%	206510,7	+18.9%
на 01.02.2013	527451,8	+11941,2	+2.3%	309852,8	+0.3%	217599,0	+5.4%

*Джерело: Складено та розраховано автором на основі даних [2]

Вагомим показником державного боргу є його відношення до ВВП. Світова практика вважає критичною межею зростання державного боргу у розмірі 60% ВВП, але це для економіки розвинутих країн. Так, фахівці МВФ установили, що "поворотним пунктом" для країн із низьким і середнім рівнем доходів є досягнення державним боргом рівня 43% ВВП. Однак країни із нерозвиненим інституційним середовищем і неефективною економічною політикою характеризуються підвищеними ризиками боргової кризи при досягненні державним боргом рівня 30% ВВП.

Користуючись даними таблиці 2, спостерігаємо значення даного показника на рівні, більшому за 30%. Станом на 01.01.2013 співвідношення Державного боргу до ВВП становило майже 37%.

За таких умов ситуація потребує рішучих дій. Так, у середньостроковій стратегії управління державним боргом на 2012-2014 роки було визначено, що рівень державного боргу у відповідних роках не повинен перевищувати 30, 25 та 25% ВВП. Зменшення рівня державного боргу

передбачалося за рахунок прискорення економічного зростання. Однак у 2012 році його не відбулося. В той же час, коли заплановано відношення обсягу державного боргу до внутрішнього валового продукту – на рівні, не більш як 30%, фактично маємо 36,6%, і частку державного внутрішнього боргу лише 40%, замість запланованих 46% [4].

Таблиця 2

Динаміка загального державного боргу і ВВП України за 2010-2012рр., млн.грн.*

Державний борг (всього)				Номинальний ВВП				Співвідношення (Держ. Борг / ВВП)
на 01.01.2010	316885	х	х	за 2009	913345	х	х	34.7%
на 01.01.2011	432235	+115351	+36.4%	за 2010	1082569	+169224	+18.5%	39.9%
на 01.01.2012	473122	+40886	+9.5%	за 2011	1316600	+234031	+21.6%	35.9%
на 01.01.2013	515511	+42389	+9.0%	за 2012	1408889	+92289	+7.0%	36.6%

* Джерело: Складено та розраховано автором на основі даних [2]

За прогнозами Програми управління державним боргом на 2013 рік, на кінець поточного року очікуваний обсяг державного боргу сягне 483.032 млн. грн., що приблизно становить 30,6% від ВВП, замість запланованих 25% [5].

Як наслідок, очікуваний рівень державного боргу у 2013 році зросте, порівняно із запланованим показником.

По-перше, внаслідок збільшення дефіциту бюджету та обсягу придбання фінансових активів. Так, у постанові КМУ "Про схвалення Прогнозу Державного бюджету України на 2013 і 2014 роки" передбачалося, що обсяг дефіциту державного бюджету складатиме в цих роках 13,9 млрд. грн. та 20,0 млрд. грн. або 0,8% та 1% ВВП відповідно, а щорічний обсяг придбання фінансових активів складе 0,3 млрд. грн. ВВП. Проте, враховуючи зростання циклічної складової сальдо бюджету у 2013 та 2014 роках (рис. 1), а також невирішення проблеми дефіциту НАК "Нафтогаз України" та Пенсійного фонду, обсяг дефіциту бюджету та витрат на придбання фінансових активів у 2013 р. перевищуватиме запланований рівень [6].

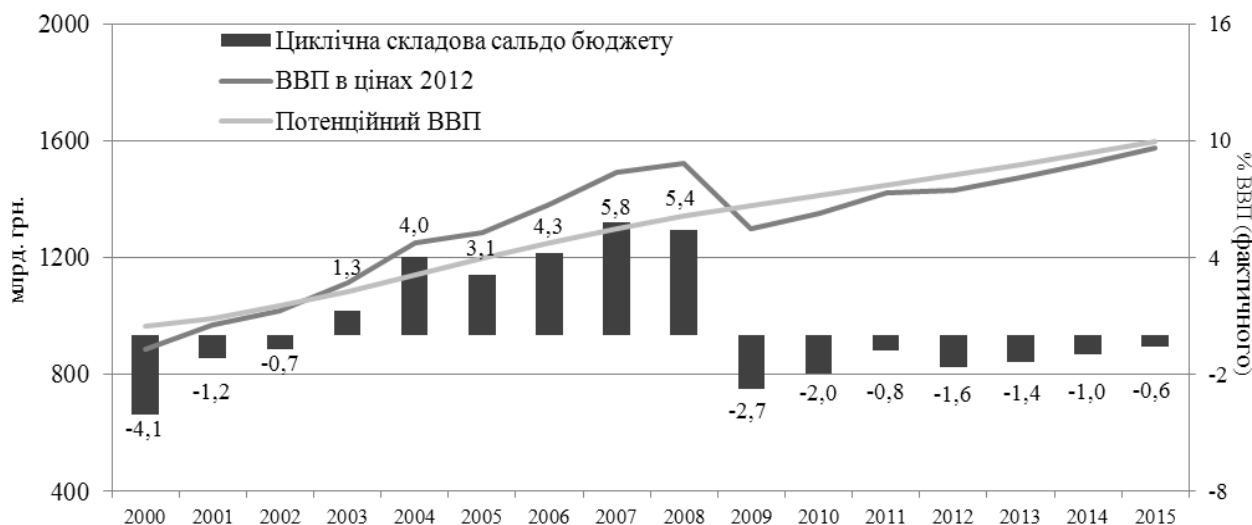

Рис. 1. Фактичний та потенційний ВВП, а також циклічна складова сальдо бюджету у 2000-2015 рр.

Джерело: [2]

Зокрема, відповідно до Закону України "Про державний бюджет на 2013 рік", обсяг дефіциту державного бюджету було збільшено до 50,4 млрд. грн. а обсяг придбання фінансових активів до 14,7 млрд. грн. Це призведе до збільшення обсягу державного боргу у 2013 р. на більш ніж 40 млрд. грн. або на 3% ВВП, порівняно із плановими показниками [1].

По-друге, за рахунок зменшення прогнозного ВВП як бази порівняння обсягу державного боргу. Зокрема, згідно постанови КМУ від 31 серпня 2011 р. № 907 в редакції від 09.12.11 року, обсяг ВВП згідно песимістичного сценарію у 2013 та 2014 роках має становити 1687,8 та 1854,1 млрд. грн. відповідно. За Постановою КМУ від 28 листопада 2012 р. № 1125 прогнозний обсяг ВВП на 2013 р. згідно оптимістичного сценарію становитиме 1576 млрд. грн. [7].

По-третє, за рахунок можливої девальвації національної валюти та відповідного зростання рівня державного боргу, номінованого у іноземній валюті. Прогнозний рівень державного боргу на 2013 рік,

зафіксований у Законі України "Про Державний бюджет України на 2013 рік", 483 млрд. грн., або 30,6% ВВП при девальвації 5% є оптимістичним сценарієм. За песимістичним сценарієм відбудеться девальвація національної валюти відносно долара США на 21%, та випуск ОВДП на 18 млрд. грн. Як наслідок, державний борг у 2013 році може зрости до 530 млрд. грн. Внаслідок девальвації відбудеться також зростання індексу дефлятора, а відповідно і номінальний обсяг ВВП у 2013 році може виявитись більшим за прогноз уряду за оптимістичним сценарієм (1576 млрд. грн.) й складатиме 1602 млрд. грн. За таких умов рівень державного боргу щодо ВВП у 2013 році може скласти 32,2% ВВП.

При складанні ж прогнозу рівня державного боргу на 2014-2015 рр., доцільно виходити з таких передумов:

- 1) рівень державного боргу у 2013 р. становитиме 32,2% ВВП.
- 2) відбудеться зростання номінального ВВП на 11 та 10% до 1825 та 2008 млрд. грн. відповідно.
- 3) обсяг боргового фінансування державного бюджету відносно ВВП становитимуть по 2,4%.

За таких умов максимальний обсяг державного боргу у 2014 році складатиме 578 млрд. грн. або 31,3% ВВП, та у 2015 році – 625 млрд. грн. або 30,8% ВВП [6].

Поряд зі збільшенням державного боргу з року в рік, постає проблема погашення вже взятих зобов'язань. Україна у найближчий час матиме кілька років з піковим навантаженням щодо виплати боргів (табл. 3).

Таблиця 3

Погашення внутрішнього і зовнішнього боргу щорічно 2013-2025 рр., млрд. грн.*

Рік	Внутрішній борг	Зовнішній борг	Разом
2013	10,7	31,8	42,5
2014	9,2	19,9	29,1
2015	13,4	20,8	34,2
2016	7,9	11,2	19,1
2017	8,0	11,3	19,4
2018	11,6	2,7	14,3
2019	13,3	2,2	15,5
2020	6,3	10,1	16,4
2021	1,6	2,1	3,8
2022	1,6	1,9	3,5
2023	0,1	1,7	1,8

* Джерело: складено та розраховано автором на основі даних [2]

Так, Україні необхідно виплатити у 2013 і 2014 рр. відповідно 42,5 та 29,1 млрд. грн., у 2015 році Україні – 34,2 млрд. грн., а в 2016 році – 19,1 млрд. грн. При цьому слід зазначити, що у разі зростання економіки, навіть середніми темпами (4-5% в рік), то питома вага 19,4 млрд. грн. у 2017 році буде набагато меншою ніж 42,5 млрд. грн. у 2013 році.

За прогнозами, ситуація з державним боргом та його зростанням невтішна і скоріше всього у найближчій перспективі такою й залишиться. Але й міжнародна статистика показує, що більшість країн світу, які розвиваються, мають значну залежність від зовнішніх запозичень [8, с. 6].

Так, рейтинг країн, що мають найбільший обсяг зовнішньої заборгованості, за даними Світового банку, очолюють Сполучені Штати Америки. Валовий зовнішній борг цієї країни станом на початок 2013 р. сягнув 13980 млрд. дол. США. На другому місці Євросоюз з валовим зовнішнім боргом 13720 млрд. дол. США. Російська федерація, маючи зовнішню заборгованість в обсязі 480,2 млрд. дол. США, посіла 21 місце. Україна ж серед 199 країн світу в рейтингу знаходиться на 35 місці [3, с. 255].

Висновки з даного дослідження. Враховуючи проаналізовану боргову ситуацію України, можемо стверджувати, що на сьогодні вона знаходиться у керованому стані. Проте подальше зростання державного боргу може містити у собі значні ризики, гальмувати розвиток фінансової системи, погіршувати фінансову стійкість країни, що в кінцевому випадку може призвести до банкрутства та дефолту. Саме тому політика управління державним боргом України повинна орієнтуватися на інвестиційно-інноваційні фактори економічного зростання і будуватись таким чином, щоб час розрахунку з кредиторами припадав на період економічного піднесення.

При цьому значна увага має бути приділена розвитку та постійному вдосконаленню питань управління ризиками спроможності держави виконувати свої боргові зобов'язання та вдосконаленню механізмів реалізації боргової політики.

Література

1. Електронний архів. – Державний борг. Стан державного боргу України [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>

2. Малерик М.М. Структура боргового портфеля зовнішніх запозичень України / М.М. Малерик // Науковий вісник НЛТК. – 2011. – Вип. 21.2. – С. 252-258.

3. Про Державний бюджет України на 2013 рік. – Закон України від 21.05.2013 № 283-VII [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5515-17>

4. Про затвердження Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2012-2014 роки. – Постанова КМУ від 10 травня 2012 р. № 607 [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/607-2012-%D0%BF>

5. Про схвалення Прогнозу Державного бюджету України на 2013 і 2014 роки. – Постанова КМУ від 5 квітня 2012 р. №318 [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/318-2012-%D0%BF>

6. Про схвалення основних прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2013 рік та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 р. № 907. – Постанова КМУ від 28 листопада 2012 р. № 1125 [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1125-2012-%D0%BF>

7. Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2012 рік та основних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2013 і 2014 роки. – Постанова КМУ від 31 серпня 2011 р. № 907 [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/318-2012-%D0%BF/page>

8. Сідельникова Л.П. Боргова політика України в умовах нестабільної економіки / Л.П. Сідельникова // Економіка та держава. – 2011. – № 9. – С. 4-7.

УДК 665.3:339.137.2(477)

Дуранова Т.А.,
аспірант*

Одеський національний економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ КОНКУРЕНЦІЇ НА РИНКУ СОНЯШНИКОВОЇ ОЛІЇ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. За сучасних умов господарювання ринок соняшникової олії серед основних світових продовольчих ринків є найбільш динамічним у своєму розвитку. Даний ринок для України є одним із перспективних і стратегічних, оскільки є стабільним джерелом валютних надходжень. Тому подальша участь України на світовому ринку рослинних олій є досить важливою.

У зв'язку з цим, доцільним буде провести дослідження рівня конкуренції на ринку нерафінованої соняшникової олії з метою визначення перспектив подальших темпів розвитку олійно-жирової галузі України та зміцненню позицій на світовому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження конкурентоспроможності олійно-жирових підприємств внесли такі науковці, як В. Ільїнський, Ю. Лучкова, І. Салькова [6], Л. Тимошенко [7], К. Трофимова, І. Цобер, В. Шипуліна [9] та ін. Однак у більшості наукових досліджень недостатньо приділено уваги питанням щодо рівня конкуренції на ринку соняшникової олії. Усе це свідчить про актуальність теми, а відтак зумовило вибір на пряму дослідження в науковому і практичному аспектах.

Постановка завдання. Метою дослідження є проведення оцінки рівня конкуренції на ринку нерафінованої соняшникової олії в Україні, дослідження конкурентоспроможності олійно-жирових підприємств та визначення лідерів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конкуренція на ринку та конкурентне положення підприємства на ньому визначається внутрішніми особливостями і зовнішніми факторами, які не завжди є керованими. Основною передумовою побудови ефективного ринку вважається саме конкуренція [6].

Важливим атрибутом ринкової економіки є сам ринок, механізм його дії не може нормально існувати без розвинутих форм конкуренції. Останні проявляється в ряді функцій, які вона виконує, а саме [9]:

- конкуренція охоплює всі зв'язки виробництва і споживання, є єдиною можливим засобом досягнення збалансованості між попитом і пропозицією та в кінцевому підсумку – суспільними

* Науковий керівник: Дяченко Л.Е. – к.е.н., професор